8
Begroting Onderwijs, Cultuur en Wetenschap 2026

Begroting Onderwijs, Cultuur en Wetenschap 2026

Aan de orde is de behandeling van:
- **het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2026 (36800-VIII)**.

De **voorzitter**:
Ik heropen de vergadering. Aan de orde is de behandeling van de begroting van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Ik wil de leden van de Kamer van harte welkom heten en ook de bewindspersonen in vak K. Ik wil de leden van de Kamer eraan herinneren dat we al WGO's hebben gehad over emancipatie, cultuur en media, en dat we het vandaag dus hebben over onderwijs en wetenschap.

De algemene beraadslaging wordt geopend.

De **voorzitter**:
We hebben een lange lijst met sprekers, maar we beginnen met iets heel heugelijks. Dat is namelijk de maidenspeech van mevrouw Biekman, die spreekt namens de fractie van D66. Het is gebruikelijk dat we haar dan niet interrumperen, dus dat sta ik ook niet toe. Ik wens haar heel veel plezier en nodig haar uit om naar het spreekgestoelte te komen. Gaat uw gang.

Mevrouw **Biekman** (D66):
Voorzitter. Vandaag sta ik hier met grote trots, maar ook met een enorme verantwoordelijkheid; een gevoel dat u misschien herkent. Trots, omdat ik hier als gekozen volksvertegenwoordiger mag spreken. Trots, omdat ik op de schouders van mijn voorouders sta. Verantwoordelijk, omdat ik weet dat dit podium een gedeeld podium is. Het is niet alleen mijn podium. Het is een podium voor mensen die zich gehoord en gezien willen voelen. Het is een podium voor mensen die jarenlang onderschat zijn of niet op de juiste waarde zijn geschat. Verantwoordelijk, omdat ik als geen ander weet dat woorden kracht hebben.

Mijn weg hiernaartoe was er een van onderschatting, niet één keer, niet toevallig, maar structureel en overal. Te beginnen bij mijn lage Cito-score, die ik als 11-jarige kreeg. Het eerste label werd geplakt. Het plafond werd voor mij bepaald. Ik werd in een hokje geplaatst. Dat deed me vanaf dat moment diep vanbinnen aan mezelf twijfelen. Alsof talent zich laat vangen in hokjes en een Cito-score de waarde van een kind bepaalt.

Maar ik ben opgevoed door sterke, liefdevolle en Surinaamse ouders. Helaas zijn mijn ouders er niet meer, maar zij hebben mij één ding geleerd: laat niemand je toekomst bepalen. Mijn vader, Kenneth Joseph Gregorius Biekman, was een trotse en behulpzame man. Hij werkte als manager bij de IND. Hij zei altijd: no mik nowansma sdong tap yu ede; laat je niet onderdrukken. Mijn moeder, Cornellie Hèlen Seedorf, was een zorgzame en positieve vrouw. Zij werkte als lerares in het primair onderwijs. Mijn moeder onderwees generaties kinderen richting hun toekomst. Dit deed ze met veel liefde en passie. Ze zei ook altijd dat al haar kinderen talent hadden. Nou, u wilde mij niet horen blokfluiten, maar goed. "Vragen stellen is niet dom" en "kan niet, bestaat niet" waren uitspraken die vaak over haar tong rolden. Mijn moeder leerde mij: haal het beste uit jezelf, ook als anderen het nog niet zien. Zij wist dat onderwijs geen ladder omhoog of omlaag is, maar een tuin waarin je zaait en alle plantjes ziet, ook de plantjes die in de schaduw staan. Je geeft ze water, om ze te laten groeien en bloeien.

Met de lage Cito-score op zak, inmiddels gescheiden ouders en twijfels over of ik de mavo aankon, begon ik aan de opleiding. Daar kwam er al snel een tweede label bij: dochter van een alleenstaande, Surinaamse moeder; vader niet in beeld. U kunt zich de verbazing van mensen voorstellen toen zij erachter kwamen dat mijn vader zeer betrokken was in mijn leven en mijn schoolcarrière. Ondanks de lage verwachtingen en de labels ben ik geslaagd en haalde ik mijn mavodiploma. Dit was voor mij niet zomaar een papiertje; het was een overwinning. Ik ging naar het mbo, ik slaagde met vlag en wimpel en ik leerde dat ik meer dan een cijfertje ben van een Cito-score. Dit was het moment dat ik mij realiseerde dat geen plafond bepaald door een ander mij zou tegenhouden. Onderschatting kan je tegenhouden, maar ik heb er mijn kracht van gemaakt, mijn eigen superpower van veerkracht, groei, geloof en verandering. Want terwijl een ander zich blindstaart op zijn eigen grootsheid, bouw jij in stilte. Terwijl de ander zich bezighoudt met zijn eigen gelijk, analyseer je. Terwijl de ander op zoek is naar validatie van de buitenwereld, weet jij dat eigenwaarde van binnenuit komt. Ik ging naar het hbo, ik trouwde, ik werd moeder en behaalde mijn universitaire graad. Ik werd wethouder in Schiedam. En nu? Nu sta ik hier. Niet ondanks het mbo, maar mede dankzij het mbo. En ik weet dat dit voor veel meer mensen geldt. Toch spreken we te vaak over het mbo alsof het een tweede keus is, alsof praktisch opgeleid minder ambitieus is, minder slim, met minder toekomst. Hoe ziet de minister dat? Wat zijn de baankansen van mbo'ers ten opzichte van theoretisch opgeleide mensen? Hoe ziet de toekomst van de mbo'ers eruit?

Voorzitter. Het zijn juist de mensen met een mbo-diploma die veel levenservaring hebben. Zij weten dat het leven of het onderwijs niet één rechte lijn is, maar dat er verschillende routes zijn die je kunt bewandelen. We zien het elke dag om ons heen: zíj helpen de mensen vooruit, in de zorg, in de techniek, in de publieke dienstverlening, in de bouw, in het onderwijs. Kortom, het mbo is het fundament van onze samenleving. En daarom wil ik iets anders voor Nederland. Ik zie een Nederland voor me waarin mbo-studenten als waardevol en belangrijk gezien worden; waar mbo'ers, hbo'ers en wo'ers samen aan tafel zitten om te bouwen aan de toekomst van ons land. Het feit dat JOBmbo voor het eerst in de geschiedenis aan de formatietafel zat om zijn wensen duidelijk te maken, bevestigde iets wat ik allang wist: mbo'ers zijn volwaardige gesprekspartners.

Voorzitter. Als ik deze OCW-begroting een cijfer zou moeten geven, dan geef ik het een onvoldoende. Het onderwijs en de studenten worden onvoldoende op waarde geschat. Welk signaal geeft de minister af aan mbo-studenten met deze begroting? Daarom ben ik trots dat D66 met het coalitieakkoord weer investeert in het onderwijs. D66 kiest voor de waarde van mensen, voor kansengelijkheid en voor de toekomst van ons land. Het is een morele keuze, een keuze

van wie we zien en wie we niet zien. Wij geloven in het mbo. Daarom zorgen we ervoor dat mbo'ers gelijke toegang krijgen tot sport, cultuur en huisvesting, en dat zij een bestuursjaar bij een vereniging kunnen doen om zichzelf te ontwikkelen. We versterken de samenwerking tussen mbo-instellingen, hogescholen en universiteiten, en we investeren weer in het Regionaal Investeringsfonds. Dat betekent dat 21.000 organisaties zo'n 70.000 mbo-studenten gaan begeleiden. We investeren in talent. Want als we dat doen, helpen we jongeren weer te dromen. We helpen jongeren weer om ze te laten denken in mogelijkheden en niet in beperkingen. Dat is de toekomst die ik wil bouwen; een toekomst waarin ieder kind de kans krijgt om het beste uit zichzelf te halen. En ik wil daar samen met deze Tweede Kamer aan gaan werken.

Tot slot wil ik mijn dankbaarheid uitspreken aan mijn vrienden en familie, die mij altijd hebben gesteund. Voor de lessen die ik van mijn ouders heb meegekregen. Deze lessen geef ik door aan mijn lieve dochter. Zij weet dat onderschatting mij nooit heeft tegengehouden. Dat ik mijn waarde niet heb laten bepalen door het perspectief van een ander. En dat ik mijzelf nooit kleiner heb gemaakt voor andermans comfort. Die superkracht en die vrijheid gun ik iedere mbo-student. Als we werkelijk geloven dat iedereen mee mag doen, dan begint dat hier, in onze woorden, in onze keuzes en in wie wij een stem geven aan tafel.

Dank u wel.

(Geroffel op bankjes)

De **voorzitter**:
Dank u wel, mevrouw Biekman, voor uw hele persoonlijke maidenspeech. Het was heel stil in de zaal. Ik mag u als eerste feliciteren. Ik mag u ook vragen om voor het rostrum te gaan staan om alle felicitaties van iedereen in ontvangst te nemen. Daarvoor schors ik enkele ogenblikken.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De **voorzitter**:
Ik heropen de vergadering. Aan de orde is nog steeds de eerste termijn van de begroting van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Ik kreeg al een aantal vragen over het aantal interrupties. We beginnen met zes. Als het hele korte en ter zake doende zijn, ben ik wellicht heel flexibel aan het eind van de zes, maar laten we beginnen met zes interrupties.

Ik nodig mevrouw Rooderkerk van de fractie van D66 uit voor haar bijdrage.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Dank, voorzitter. Ik heb een boek mee. Het is Koning van Katoren van Jan Terlouw. Velen van u lazen het waarschijnlijk als kind. De eerste regels luiden: "Deze geschiedenis gaat over het land Katoren. Hij begint op een nacht, zeventien jaar geleden." Hoewel ik het als kind las, leert het ons nog steeds iets. Het verhaal gaat namelijk over Stach, een jongen die koning wil worden in een land dat muurvast zit, met ministers die weigeren de juiste keuzes te maken. Stach mag het alleen proberen als hij het land ingaat en opgaven gaat uitvoeren waarmee hij de mensen dient. Hij doet het niet voor de macht; hij doet het met verantwoordelijkheid. Vrijwel elke onmogelijke opdracht die hij krijgt, gaat over de toekomst van Katoren, over luisteren, over rechtvaardigheid en over kennis. Misschien is dat wel de kern van het boek: het gaat niet om het einddoel, maar om wat je onderweg leert. Die toekomst begint op school.

Ook ons onderwijs staat voor grote opgaven. We hebben als het ware drie missies: kwaliteit, kansen en kenniseconomie. Daarover wil ik het vandaag in mijn bijdrage hebben. Van Finland tot Singapore: overal ter wereld kijkt men naar elkaar voor hoe je het beste onderwijs kunt geven. Maar wat zien we in Nederland? Te veel kinderen hebben moeite met lezen en schrijven: een op de drie. Daarmee bungelen wij in Europa onderaan. Te veel leraren kampen met werkdruk en veel te veel administratie. In het mbo, het hbo, het hoger onderwijs en de wetenschap staat de kwaliteit onder druk door onzekerheid en bezuinigingen. Dat raakt ons allemaal.

Voorzitter. Juist daarom markeert dit coalitieakkoord een breuk met het vorige kabinet. We stoppen met afbraak. We investeren 1,5 miljard euro in wetenschap en onderzoek, met heldere, langjarige keuzes. Zoals een schoolleider uit Etten-Leur mij vorige week zei: het voelt alsof we weer gezien en gehoord worden; het onderwijs mag er weer zijn. Het is tijd dat Nederland zelf weer het voorbeeld wordt, met onderwijs van wereldkwaliteit.

Voorzitter. Ik begin met de kwaliteit. Een van Stachs eerste opdrachten gaat over de vogels van Decibel. Wellicht herinnert u het zich nog: het gaat over vogels die zo hard krijsen dat niemand elkaar kan verstaan en iedereen binnenblijft met oorkleppen op, omdat ze niet meer naar elkaar kunnen luisteren. Stach ontdekt dat het probleem niet is dat mensen niet naar elkaar willen luisteren, maar dat het systeem en de omstandigheden het hun onmogelijk maken. Dat raakt de kern van kwaliteit in het onderwijs, onze eerste opgave. Als klassen te vol zijn, als leraren verdrinken in administratie, als de basisvaardigheden onder druk staan en als achterstanden zich opbouwen, dan ontstaat namelijk hetzelfde effect: veel geluid, weinig aandacht en te weinig ruimte om echt te leren. Maar het kan wél.

Mevrouw **Moorman** (GroenLinks-PvdA):
Ik zag in het nieuwe coalitieakkoord dat er een staatscommissie komt voor de kwaliteit, maar nou zag ik ook dat een ander woord helemaal niet voorkomt in het coalitieakkoord. Het is een woord waar mevrouw Biekman net ook heel mooi naar verwees in haar prachtige maidenspeech, waarvoor complimenten. Het gaat om "kansengelijkheid". Vindt mevrouw Rooderkerk niet dat je, als je gaat kijken naar kwaliteit, ook oog moet hebben voor de verschillen tussen kinderen en hun achtergronden? Zou in deze staatscommissie dus ook rekening gehouden moeten worden met deze verschillen, met het effect van vroegselectie en met het effect van voorschoolse educatie?

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Een mooie vraag van mevrouw Moorman. Ik had eigenlijk ook niet anders verwacht dan dat zij hiervoor meteen naar voren komt. Zij zet zich namelijk heel hard in voor die kansengelijkheid en, zoals u mijn voorganger ook hoorde zeggen en zoals ik zelf straks ook zal betogen, wij dus ook. We kunnen hier een semantische discussie van maken — het

woord "kansen" staat bijvoorbeeld wél 66 keer in dit akkoord; dat aantal kan natuurlijk geen toeval zijn — maar het gaat wat mij betreft vooral om de maatregelen. In dit akkoord staat wat we op dat vlak gaan doen. We gaan bijvoorbeeld die bredebrugklasbezuiniging helemaal terugdraaien. We gaan zorgen voor een rijke schooldag met brede ontwikkeling voor kinderen. We gaan zorgen voor het terugdraaien van de bezuinigingen op het geld voor de achterstanden. Ik kan niet anders dan denken dat mevrouw Moorman daar toch zeker blij mee moet zijn.

Mevrouw **Moorman** (GroenLinks-PvdA):
Ik tel maar dertien keer het woord "kansen" en dan vooral in combinatie met "economie", maar ik krijg geen antwoord op mijn vraag. Ik vroeg aan mevrouw Rooderkerk of zij het niet ook een goed idee vindt om de opdracht aan die staatscommissie te verrijken door ze ook te laten kijken naar de verschillen tussen de achtergronden van kinderen en het effect van voorschoolse educatie en vroegselectie.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Ten aanzien van die staatscommissie vind ik het goed om te horen dat mevrouw Moorman dat ook een goed idee vindt. Als we weer echt flink gaan investeren in het onderwijs, is het volgens mij heel belangrijk dat we dat ook op de juiste manier doen. Vandaar ook die staatscommissie, die echt moet kijken hoe we er nou voor zorgen dat dat op de juiste manier gebeurt. Het moet echt zorgen voor verbetering van de kwaliteit, voor kansen, voor de kenniseconomie. Ik vind de vragen die mevrouw Moorman hier nu aan toevoegt, daar heel goed bij passen. Wat D66 betreft begint onderwijs namelijk niet wanneer je aan de basisschool begint, maar al veel eerder. We weten bijvoorbeeld dat als je met een achterstand op taal begint aan de basisschool, dat eigenlijk de gehele basisschooltijd moet worden ingehaald. Daarom is die vroegschoolse educatie dus heel erg van belang voor heel veel zaken, waaronder de kansen. Aan de andere kant denk ik overigens dat het ook interessant is om de vraag erbij te betrekken of de vroegselectie die wij hebben in het onderwijssysteem niet iets is waarin we een andere keuze zouden moeten maken. Daar is die brede brugklas natuurlijk ook een stap voor. We zetten kinderen namelijk heel vroeg vast. Dus zowel aan de voorkant als aan de achterkant van het onderwijs is dat wat mij betreft een vraag die daarbij past.

Mevrouw **Moorman** (GroenLinks-PvdA):
Ik ben heel blij met wat mevrouw Rooderkerk hier zegt en ik ga er dan van uit dat zij de motie hierover zal steunen.

De **voorzitter**:
Vervolgt u uw betoog, mevrouw Rooderkerk.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Dank. Ik zie die motie graag tegemoet.

Wij geloven dat elk kind, waar je ook vandaan komt, het recht heeft om goed te leren lezen en schrijven. Daarom maken we, zoals gezegd, duidelijke keuzes. We gaan leraren beter opleiden. We zorgen dat ze zich kunnen blijven ontwikkelen. We zorgen ook voor meer academisch geschoolde leraren, zodat wetenschappelijke kennis over wat werkt de klas goed bereikt. We weten namelijk dat het nodig is om aandacht te hebben voor lezen en schrijven in alle vakken, met boeken en rijke literatuur, maar willen we dat mogelijk maken, dan is er nog iets nodig, namelijk het wegnemen van de enorme regeldruk. Leraren besteden volgens de Rekenkamer zeven uur per week aan administratie. Tja, laat dat eens op je inwerken: dat is dus één dag per week aan administratie. Dat kan niet. We moeten zorgen voor minder bureaucratie en meer boeken. We hebben ook hoge verwachtingen van iedereen, zowel van leerlingen en leraren als schoolleiders, adviseurs en besturen. Onze kinderen kunnen niet wachten, dus het is tijd voor actie: aan de slag! Dan mijn eerste vragen daarover aan de bewindspersonen. Hoe staat het met het wetsvoorstel om gericht te kunnen bekostigen, zodat middelen terechtkomen waar ze nodig zijn? Zijn de bewindspersonen daarnaast bereid om nu alles in gang te zetten om samen met de beroepsgroep meer professionele ontwikkeling van leraren mogelijk te maken?

Voorzitter. Ten tweede, de kansen. Stach leert ook iets anders: als je problemen laat liggen, worden ze groter en komt de rekening vaak bij dezelfde mensen terecht. Ik bezocht een scholengroep in Den Haag. Wat ik daar hoorde, was schrijnend: leerlingen verloren extra lessen in lezen en schrijven, het muzieklokaal dreigde te sluiten en kinderen die juist extra begeleiding nodig hadden, zagen die verdwijnen. Voor ons is dat onacceptabel. We moeten vol inzetten op kansen. Dat is niet alleen eerlijk, maar verbetert ook de kwaliteit in het onderwijs. Een land als lerland laat zien dat dit kan. Door extra ondersteuning voor leerlingen met achterstanden kunnen zij beter meekomen, stijgen de leerprestaties en verbetert het onderwijsniveau. Daarom investeren in wij brede brugklassen, rijke schooldagen en extra ondersteuning.

Dat brengt mij bij mijn vraag. De gemeentelijke onderwijsachterstandsmiddelen zijn door het vorige kabinet voor 2026 met 10% gekort. Dat hebben gemeenten al in de begroting verwerkt. Heeft de staatssecretaris signalen ontvangen dat gemeenten dat gat zelf niet kunnen opvangen, en gaat hij hierover in gesprek met medeoverheden?

De **voorzitter**:
Dat geeft aanleiding tot een vraag. Gaat uw gang, meneer Claassen.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):
Ik zou even terug willen komen op die brede brugklas. In dezelfde lijn wordt namelijk ook gezegd dat er aan de administratielast moet worden gewerkt. Daar zit natuurlijk wel een enorm risico aan als het gaat om de brede brugklas. Zowel de onderwijsinspectie als de PO-Raad zegt dat de grootste valkuil is dat je meer regeldruk en werkdruk gaat krijgen. Het advies is dat je kleinere klassen nodig hebt. Dat betekent meer docenten, maar die zijn er niet. Ik zie dus nogal wat tegenstrijdigheden in het verhaal. Aan de ene kant: de brede brugklas, top! Maar aan de andere kant: we hebben de mensen niet, en de administratiedruk zal gaan toenemen. Hoe gaat D66 dat met deze coalitie oplossen?

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
De brede brugklassen zijn er natuurlijk voor bedoeld dat je als kind niet meteen op 11-jarige leeftijd in een hokje wordt gestopt en een niveau moet kiezen, maar dat je daar langer

de tijd voor krijgt en je met kinderen van verschillende richtingen onderwijs volgt. Dat doen we al op de basisschool, maar we hebben besloten dat wanneer kinderen naar de middelbare school gaan, dat opeens niet meer kan. Veel scholen werken al met de brede brugklas via de subsidie die we hier in Rutte IV beschikbaar voor hebben gesteld. In de onderzoeken naar hoe de brede brugklas in de praktijk werkt, zien we dat het van belang is dat leraren goed differentiëren. Het is dus nodig dat zij beter worden opgeleid om hiermee om te gaan, maar het is ook nodig dat we extra geld geven aan scholen om dit goed in te kunnen richten. Daar is die subsidie juist voor bedoeld. Het kan dus, maar het moet op de goede manier gebeuren. Dat is precies de reden waarom wij het zo onverstandig vonden dat die door het vorige kabinet werd wegbezuinigd. Die subsidie helpt namelijk juist om te zorgen dat die brede brugklassen een succes worden.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):
Dat doen ze op de basisscholen wel, alleen niet op de manier zoals ze het in het voortgezet onderwijs doen. Heel veel basisscholen hebben kindjes met een sterretje, een maantje, een extra dit en een extra dat. Daar wordt ook in gedifferentieerd op basis van wat een kind aankan. Het gebeurt dus ook in het basisonderwijs, met alle nadelige gevolgen van dien. Maar dat is nog geen antwoord op de vraag. Je hebt namelijk de docenten niet om dat te gaan doen. Een belangrijke eis van die differentiatie is die kleinere klassen. Ik zie dat nog steeds niet gebeuren. Ik zie dus ook niet dat daar voldoende docenten voor zijn. Ik noemde ook de administratielast. Daar heeft u nog geen antwoord op gegeven, dus daar zou ik nog graag een korte reactie op krijgen.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Ten aanzien van het eerste punt. Er werd gezegd dat het niet zou kunnen. Basisschoolleraren laten zien dat het kan. Zij laten zien dat het ook op een goede manier kan, door heel goed aandacht te hebben voor de leerlingen.

Dan over de randvoorwaarden, dus het aantal leraren en de administratie. Ten aanzien van de leraren is het vaak een vicieuze cirkel. Ik werk samen met mevrouw Beckerman van de SP aan een wetsvoorstel voor kleinere klassen. In het akkoord is ook een start gemaakt met de inzet daarop. We zien namelijk dat wanneer je grotere klassen hebt van 30 leerlingen, je als leraar meer administratie en meer nakijkwerk hebt. Die werkdruk zorgt ervoor dat leraren de school verlaten. Een op de vijf startende leraren verlaat binnen vier jaar weer de school. Dat komt vooral door dit soort zaken. Als we de werkdruk willen verlagen, is het van belang om ook in te zetten op het verkleinen van de klassen. Ik noem de bredebrugklassubsidie. Scholen kunnen zelf invullen wat zij daarvoor nodig achten. Die subsidie helpt om dat te verbeteren. Daarom is het van belang dat we die weer invoeren. Natuurlijk moet dat goed gebeuren. Ik ga ervan uit dat dat goed gebeurt door leraren beter op te leiden en door de werkdruk te verlagen met de voorstellen uit het akkoord.

Mevrouw **Moorman** (GroenLinks-PvdA):
"Wij zullen nooit instemmen met begrotingen waarin op onderwijs wordt bezuinigd, want daarmee wordt op de toekomst van ons land en onze kinderen bezuinigd, en dat gaan wij niet meemaken." Dit zei senator Van Meenen nog in oktober 2025. Dat ging dus over de onderwijsbezuinigingen van 800 miljoen voor dit jaar. Ik heb er alle waardering voor dat D66 die bezuinigingen terugdraait, maar we hebben het nu over de begroting voor 2026. Mevrouw Biekman zei net al dat deze begroting een onvoldoende krijgt. U vroeg net aan de staatssecretaris wat de effecten van de bezuiniging op het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid zijn. We hebben een brief gekregen van de gemeentes waarin staat dat die effecten groot zijn.

De **voorzitter**:
En uw vraag?

Mevrouw **Moorman** (GroenLinks-PvdA):
Mijn vraag is dus: gaat D66, net als senator Van Meenen, tegen de huidige begroting stemmen, omdat er 800 miljoen wordt bezuinigd?

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Ik begrijp de vraag, want dit debat komt op een beetje een raar moment. Er ligt een coalitieakkoord waarin staat dat we flink gaan investeren. Tegelijkertijd hebben we een begroting waar nog de erfenis van het vorige kabinet in zit. Het probleem is dat we, als we de begroting niet aannemen, weer nieuwe problemen krijgen. Dan kunnen de lerarensalarissen niet geïndexeerd worden en dan kunnen de prijsstijgingen niet worden berekend. Er is inflatie geweest, dus dan krijgen instellingen er opnieuw problemen bovenop. Dat lijkt mij niet verstandig. Wat ik voorsta, is dat we wel voor deze begroting stemmen, maar met de afspraak dat wij, met het nieuwe akkoord, de bezuinigingen in het geheel terugdraaien en die 1,5 miljard weer investeren.

Mevrouw **Moorman** (GroenLinks-PvdA):
Er is een uitweg. We kunnen namelijk ook gewoon de begroting aanpassen. Daarvoor staan wij hier. We praten nu over de begroting voor 2026. Er zijn verschillende voorstellen ingediend om deze bezuinigingen terug te draaien. D66 deed daar altijd aan mee. Ik hoop toch op de steun van D66, ook dit jaar. Anders is dat in contrast met wat de heer Van Meenen in de Eerste Kamer heeft gezegd, namelijk: wij zullen nooit instemmen met een begroting waar bezuinigingen op onderwijs in staan.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Nou, ik zie alle voorstellen daarvoor graag tegemoet. Tegelijkertijd wil ik wel ergens voor waken. Ik voel helemaal de urgentie van mevrouw Moorman en het onderwijsveld om zo snel mogelijk weer te investeren, maar dat wil ik dan wel doen op een manier die het juiste effect heeft, aan de hand van de duidelijke keuzes die wij in het akkoord hebben gemaakt. Ik ben er dus niet voor om nu op stel en sprong allemaal geld naar het onderwijs te gooien, zoals we in het verleden hebben gezien, wat ook niet altijd prettig was, maar ik wil juist structureel geld gaan investeren. We willen nu niet weer voor één jaar pleisters plakken, maar we willen dat er langjarig, structureel en op basis van de duidelijke keuzes die in dit akkoord gemaakt zijn, geïnvesteerd wordt. Daarom vind ik het vooral van belang dat we dat met de nieuwe begroting netjes gaan doen.

De **voorzitter**:
Dit wordt uw vijfde interruptie, mevrouw Moorman.

Mevrouw **Moorman** (GroenLinks-PvdA):
Voorzitter, ik dacht dat het gewoon in blokjes van drie ging, dus ik telde het als de tweede.

De **voorzitter**:
Zeker niet. We gaan geen achttien interrupties doen in de begroting. Ik heb gezegd dat we beginnen met zes interrupties per persoon; daarna kijk ik verder. Ik zou ze dus opsparen, als ik u was.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Ik wil D66 eigenlijk complimenteren, want ik vind het echt heel gaaf dat die onderwijsbezuinigingen worden teruggedraaid. Daar hebben heel veel mensen actie voor gevoerd en ik denk dat het ook heel hard nodig is. Tegelijkertijd is het wrang als die onderwijsbezuinigingen nu dan nog wel doorgaan. Er worden nu reorganisaties doorgevoerd, er verdwijnen nu banen, er wordt nu gekort op onderwijsachterstandenbeleid. Wat zou D66 willen doen om dat te voorkomen? Dit is toch heel wrang? Straks moet je van een nog grotere achterstand terugvechten. Zo doen we leerlingen, studenten en medewerkers tekort.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Allereerst dank aan mevrouw Beckerman. We hebben daarvoor gestreden, dus ik ben blij dat het gelukt is. Tegelijkertijd zijn we er nog niet. We hebben daar natuurlijk een meerderheid voor nodig. Ik hoop echt op steun vanuit de Kamer om te zorgen dat we weer kunnen gaan investeren in het onderwijs.

In antwoord op de vraag over de huidige bezuinigingen: ik heb die ook liever niet, zeg ik in alle eerlijkheid. Ik had liever ook niet deze begroting gehad, waar we het nu over hebben. Tegelijkertijd vind ik dat we het goed moeten doen. Als we nu weer gaan investeren in het onderwijs, moeten we echt zorgen dat we daarmee de kwaliteit vergroten. Dat moet niet incidenteel zijn, maar structureel en langjarig. Het lijkt mij dus echt verstandiger om het op die manier aan te pakken. Dat gaf de Rekenkamer ons afgelopen week in de technische briefing ook mee. Zo kijk ik daar dus naar.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Ja, mevrouw Rooderkerk heeft gelijk: incidenteel geld is juist een heel groot probleem. Maar dat is niet de vraag. De vraag die hier voorligt, is de volgende. Laat ik hem heel concreet maken. Mevrouw Moorman begon er ook over. Er wordt nú gekort op onderwijsachterstandenbeleid. Er zijn nú gemeenten die de deuren daarvoor sluiten en die niet doorgaan met dat onderwijs. We weten dat leerlingen die dat onderwijs nu niet krijgen, met een achterstand op de basisschool beginnen of met een achterstand verdergaan. Je kunt dat nu goedmaken of je kunt dat laten. De vraag is: wat is dan de keuze van D66? Want het zit in deze begroting. Als we die aannemen, is het een feit en krijgen deze kinderen niet het benodigde onderwijs.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Dat klopt en ik ben het er helemaal mee eens dat dit een hele onverstandige bezuiniging is, die zo snel mogelijk moet worden teruggedraaid. Dat is ook de reden dat ik daar net een vraag over stelde aan de staatssecretaris. We zitten nu zo halverwege het begrotingsjaar. Gemeenten hebben hier hun begroting ook al op ingericht. Als er echt signalen zijn dat dit tot hele zorgelijke situaties leidt, wil ik dat graag van de staatssecretaris horen. Ook hoor ik dan graag of daar iets aan te doen is. Ik ben dus ook benieuwd naar zijn appreciatie van het amendement dat hier specifiek over gaat. Wat mij betreft zouden we dit zo snel mogelijk oplossen. Ik ben dus benieuwd naar het antwoord daarop.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Ja, dat is natuurlijk altijd een makkelijke. We weten dat die signalen er zijn; we hebben een hele brief gekregen van gemeenten die ons gewoon laten zien wat het voor hen betekent. Gemeenten zeggen: we stoppen met extra voorschoolse maatregelen en met extra begeleiding op basisscholen. Gemeenten hebben ons gewoon laten zien wat dit voor hen betekent. Iets doorschuiven naar het kabinet is altijd mooi. We zien dat heel vaak in debatten, maar de vraag is natuurlijk als volgt. De Kamer kan in meerderheid beslissen over deze begroting. De hele simpele vraag is dus: nu we zien dat dit tot problemen leidt, problemen die we niet willen, gaan we het dan repareren; ja of nee?

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Zoals gezegd ben ik het er helemaal mee eens dat we dit zo snel mogelijk moeten repareren. We hebben het wel over de begroting van een vorig kabinet. Ik vind het daarom wel netjes om de vraag neer te leggen waar die hoort. Wij zien het amendement wel degelijk welwillend tegemoet.

De **voorzitter**:
Vervolgt u uw betoog.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Voorzitter. We kiezen ook voor de kansen van studenten. Velen in de zaal hebben waarschijnlijk warme herinneringen aan hun studententijd, maar als ik die van mij vergelijk met die van de huidige studenten, dan hebben ze het zwaar: hogere prijzen en kamerschaarste, met dezelfde beurs. Daarom is het zo belangrijk dat studenten weer lucht krijgen. Dat kan met een hogere uitwonende beurs, een rente van maximaal 2,5% en een wettelijke stagevergoeding. Ik hoop ook dat het ministerie hier zo snel mogelijk mee aan de slag gaat. Ik heb daar een vraag bij. Is de minister bereid om bestaande ongelijkheden in de studiefinanciering van het mbo, hbo en wo, waaronder die van hbo-bachelorstudenten — zij kunnen niet met een vergoeding een master wo volgen — in kaart te brengen en aan te pakken?

De **voorzitter**:
Meneer Russcher, gaat uw gang.

De heer **Russcher** (FVD):
Ik heb een vraag aan mevrouw Rooderkerk over de pechgeneratie. Wij lazen in het verkiezingsprogramma van D66 dat ze vinden dat er geen rente op hun studieschuld moet worden opgelegd. Daarvan zien we niets terug in het coali-

tieakkoord. Ik vraag me af of D66 daar geen voorstander meer van is of dat dit een punt is dat ze hebben verloren tijdens de onderhandelingen. Wat is er hier gebeurd?

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Ik maak me dus net als u zorgen over die pechgeneratie. De studenten zijn ook de groep die al die jaren het minst is gecompenseerd. Daarom vinden we het zo belangrijk dat we in dit akkoord specifieke maatregelen nemen voor studenten. Dat doen we wel degelijk. Het maximeren van de rente staat erin. Het gaat niet zover als de 0% die wij als D66 graag hadden gezien; daar kan ik ook eerlijk over zijn. Die wens lees je in ons verkiezingsprogramma. Maar ik ben heel blij dat we dat maximeren wel kunnen doen, en daarnaast doen we nog meer. We zorgen voor een hogere uitwonendenbeurs. Die zorgt ervoor dat studenten meer lucht krijgen en is te gebruiken voor de kamerhuur, maar ook gewoon voor de dagelijkse boodschappen en andere zaken om in het levensonderhoud te voorzien. We zorgen ook voor een wettelijke stagevergoeding. Die is heel erg van belang, ook voor studenten in het mbo. We gaan meer kamers bijbouwen en we gaan het makkelijker maken om kamers te creëren, zodat je op dat vlak ook qua regelgeving meer voor elkaar krijgt. Zo zijn wij heel specifiek juist voor die studenten allerlei zaken aan het doen. Ik denk dat we daarmee echt een mooi pakket voor studenten hebben.

De heer **Russcher** (FVD):
Mooi. Ik hoor daar een aantal heel goede maatregelen tussen zitten. Alleen vraag ik mij wel af wat die honderdduizenden studenten hier precies aan hebben, die een torenhoge studieschuld hebben opgelopen en daar straks 2,5% rente op moeten gaan betalen. Op een studieschuld van bijvoorbeeld €30.000 kan dat neerkomen op €15.000. Ik ben benieuwd of D66 dan een voorstel van Forum voor Democratie zal steunen om voor die mensen gewoon de 0%-rente te realiseren.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Hoe sympathiek ook: dat gaat niet, want wij hebben deze afspraken met elkaar gemaakt. We hebben nu dit percentage afgesproken, maar wat daar goed aan is, is dat we het ook maximeren. Dat betekent dat studenten niet meer aanlopen tegen onverwachte rentestijgingen, dat ze zich ook geen zorgen meer hoeven te maken dat die rente in de toekomst ineens hoger gaat worden, zonder dat ze daar van tevoren rekening mee konden houden. Met aan de andere kant die flinke maatregel om de uitwonendenbeurs te verhogen, waardoor studenten er nu juist geld bij krijgen, vind ik de afspraak die er nu staat zeker te verantwoorden en sta ik daar ook voor.

De heer **Boomsma** (JA21):
D66 is enthousiast over de aangekondigde investeringen of extra uitgaven aan onderwijs, van 1 miljard oplopend tot 1,5 miljard. Mij is niet helemaal duidelijk welk deel van die 1 tot 1,5 miljard nu het rechtzetten van de eerdere bezuinigen is en welk deel een nieuwe investering is.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Ja, goede vraag, want we zien in het akkoord dat het bedrag oploopt. Daarmee proberen we zo snel mogelijk zaken terug te draaien. Maar wij willen ook duidelijk de keuzes maken die in het akkoord staan. We gaan dus niet een-op-een alles terugdraaien van het vorige PVV-kabinet. We gaan ook duidelijk kiezen waar we op inzetten. Ik probeer dat toe te lichten in mijn bijdrage, waarin ik halverwege ben, maar het gaat dus echt over veel meer geld voor leraren, lagere regeldruk, geld voor studenten en ook inzetten op innovatie in de kenniseconomie. Het kabinet gaat straks, na zijn aantreden binnenkort, aan de slag om dat te vertalen in een nieuwe begroting, een startnota. Dan zult u zien hoe dat precies zijn weerslag heeft, maar dat gaat dus aan de hand van de keuzes die wij maken in het coalitieakkoord.

De heer **Boomsma** (JA21):
De keuzes die wij als Kamer moeten maken, natuurlijk, want de coalitie heeft geen meerderheid. Maar wat is voor D66 dan de inzet voor ... Ik hoor D66 bijvoorbeeld niet over de grote bezuinigingen die er zijn geweest op de universiteiten en op wetenschappelijk onderzoek. Dat was toch ook zeker 200 miljoen. Is de inzet van D66 ook om dat te herstellen?

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Helemaal eens dat we dit natuurlijk samen met elkaar moeten doen. Daarom is het ook goed dat we nu al het debat voeren. Dat gaan we denk ik veel vaker doen wanneer we daadwerkelijk de vertaling van het akkoord zien, die de bewindspersonen van het nieuwe kabinet gaan maken. Zoals ook in het akkoord te lezen valt, willen wij dat het geld dat voor de wetenschap bestemd is, gewoon weer voor de wetenschap bestemd gaat worden. Wij vinden namelijk de bezuinigingen die daarop zijn gedaan — ik kom daar zo op — echt uiterst onverstandig. En niet alleen dat. We hebben ook in het akkoord staan dat we toewerken naar de 3%-investering in innovatie van de Lissabonnorm. En we hebben ook nog eens heel veel geld staan vanuit Defensie voor onderzoek en innovatie, tot en met 10% daarvan, om te zorgen dat we de wetenschap en het onderzoek aan alle kanten stimuleren. Daar komt dus zeker heel veel geld bij.

Mevrouw **Abdi** (GroenLinks-PvdA):
Even vervolgend op de vraag van het lid Boomsma. U geeft nu aan: hoe we dat invullen, laten wij aan het volgende kabinet. Maar die bezuinigingen zijn nu al van kracht. In 2025 was het iets van 251 miljard. In 2026 is het 278 miljard, alleen al de bezuiniging op onderzoek. Ik ben benieuwd of D66 die 0,5 miljard gaat terugdraaien, ja of nee.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Deze bedragen gingen, neem ik aan, over miljoenen en niet over miljarden, maar ik begrijp de wens om in ieder geval de bezuinigingen op wetenschap en onderzoek die in de boeken staan, terug te draaien. Dat zijn wij zeker ook voornemens.

De **voorzitter**:
Vervolgt u uw betoog.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Dank, voorzitter. Dan, ten derde, de kenniseconomie. Onder het vorige kabinet met de PVV is er veel kapotgemaakt in

ons onderwijs; daar hadden we het al over. Dat zie je terug in deze begroting van stilstand en achteruitgang maar ook in de praktijk. Bij de Rijksuniversiteit Groningen verdwenen 300 banen. De Universiteit Utrecht moest zes opleidingen schrappen, waaronder Frans en Duits. En onderzoeksinstituten, zoals het Oncode Institute voor kankeronderzoek, zagen hun financiering dalen. Dat betekent: studenten die zich afvragen of hun studie doorgaat, docenten die ervaren dat de kwaliteit onder druk staat en wetenschappers die baanbrekend onderzoek moeten uitstellen.

In een wereld vol geopolitieke spanning, technologische verandering en grote maatschappelijke vraagstukken hebben wij een wetenschap nodig die vrij, sterk en toonaangevend is. Bovendien laat de situatie in de Verenigde Staten zien hoe kwetsbaar onze kennisinfrastructuur kan zijn, want veel data liggen in het buitenland opgeslagen en we zijn afhankelijk als die ineens wegvallen. Tegelijkertijd hebben de maatregelen van het vorige kabinet op internationalisering en de daaraan gekoppelde bezuinigingen een duidelijke impact gehad op ons kennis- en innovatieklimaat en op regionale economieën, want juist het aantrekken van talent staat onder druk, terwijl we dat talent harder nodig hebben dan ooit.

Maar er zijn ook lichtpunten. Onlangs bezocht ik het AMS Institute van TU Delft, op het Marineterrein. Daar lieten ze mij zien hoe ze werken aan biobased bouwmaterialen van hout en stro en hoe dat, nu al, wordt opgeschaald in woningen. Het zijn dit soort voorbeelden en dit soort kennis die Nederland vooruithelpen: innovatief, duurzaam, internationaal en competitief. Daarom kiezen wij ervoor om te werken naar die Lissabondoelstelling van 3%. Bedrijven, zoals een ASML, hebben dat nodig om te kunnen blijven innoveren. Ook willen we onze internationale koploperspositie behouden, omdat Nederland een kenniseconomie van wereldklasse verdient.

Tot slot, voorzitter. Stach slaagt niet omdat hij alles al weet; hij slaagt omdat hij leert, omdat hij luistert en omdat hij verantwoordelijkheid neemt. Dat is precies wat wij nu moeten doen. Deze begroting laat zien waar we vandaan komen, maar dit debat moet vooral gaan over waar we naartoe willen. Ik hoop daarbij veel partijen aan onze zijde te vinden. Ik zie ernaar uit dat wij ons samen inzetten voor goed onderwijs en sterke wetenschap. De afgelopen jaren hebben wij veel verbonden gehad; zo hadden we het monsterverbond en het miniverbond. Ik hoop eigenlijk met zo veel mogelijk partijen in deze Kamer te werken aan een nieuw, gezamenlijk verbond, een reuzenverbond voor het onderwijs, waarmee we het onderwijs weer vooruithelpen met kwaliteit in de klas, met echte kansen voor kinderen en studenten en met een kenniseconomie van wereldniveau. Want de toekomst begint op school, en die toekomst vraagt om duidelijke langjarige keuzes. Aan de slag.

Ik zie al iemand uit het monsterverbond opstaan.

De **voorzitter**:
Wilt u de collega ook het woord geven?

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Dat laat ik zeker aan u, voorzitter.

De **voorzitter**:
Volgens mij was de heer Ergin er als eerste, maar dat zag ik niet helemaal goed.

De heer **Ergin** (DENK):
Voorzitter, ik maak geen onderdeel uit van het monsterverbond.

De **voorzitter**:
Wie weet wat er nog gaat komen!

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Misschien gaat u wel onderdeel uitmaken van het reuzenverbond!

De heer **Ergin** (DENK):
Ik wil dat wel graag in het stenogram hebben opgenomen.

De **voorzitter**:
Gaat uw gang.

De heer **Ergin** (DENK):
Ik liep eigenlijk naar voren om D66 complimenten te geven. We hebben er in de afgelopen twee jaar echt bij ieder commissiedebat keihard op ingezet om die bezuinigingen van tafel te krijgen. We zien dat ook gewoon in het akkoord staan. Dat is eigenlijk het enige hoofdstuk waar ik echt een positieve indruk aan heb overgehouden. Maar er is één passage waar ik gewoon heel veel vraagtekens bij heb. Misschien wil de heer Stoffer daar ook een vraag over stellen. In het akkoord staat dat de Wet meer ruimte voor nieuwe scholen leidt tot onvoorziene problemen en daarom zo snel mogelijk moet worden herzien. Ik ben benieuwd wat voor onvoorziene problemen er zijn met die wet.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
De Wet meer ruimte voor nieuwe scholen maakt het makkelijker om een school te stichten. Waar wij vanuit D66 vaker problemen mee hebben, is dat de gemeenten daar geen rol in krijgen, waardoor die te maken krijgen met de situatie dat er een nieuwe school moet komen, maar dat die zelf maar moet zien waar die moet komen. Daar is dan geen gebouw voor beschikbaar. Het is ook de vraag of die school echt nodig is als je kijkt naar het aantal kinderen. Wij hebben er dus ook altijd voor gepleit dat je daar bijvoorbeeld een gemeentelijk toets voor inzet. Dat is een van de voorbeelden waardoor wij denken dat die wet zou moeten worden aangepast, dus om ervoor te zorgen dat je nieuwe scholen echt de kans geeft om te beginnen en dat je de ruimte biedt die nodig is om een school goed te laten draaien.

De heer **Ergin** (DENK):
Er is iets wat ik dan niet begrijp. Die wet wordt op dit moment geëvalueerd. We horen begin 2026 iets meer over de evaluatie, dus hopelijk binnen een of twee maanden. In de tussenrapportage zegt de staatssecretaris ook heel duidelijk: het is nog te vroeg om conclusies te trekken; we zijn bezig met een onderzoek. Ik begrijp dan niet op basis waarvan D66 nu al met de conclusie komt dat het tot

onvoorziene problemen leidt. Op basis waarvan gebeurt dat dan? Bij hoeveel gemeenten gebeurt dat? Bij hoeveel gemeenten is er sprake van extra huisvestingsproblematiek en waar blijkt dat dan uit? Kan mevrouw Rooderkerk dat toelichten?

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Jazeker. Ik baseer mij niet alleen op de evaluatie die vanuit het ministerie komt. Die vinden wij van belang en die gaan we goed bestuderen, en we gaan het debat er uiteraard nog over voeren binnenkort. Ik baseer me echter ook gewoon op mijn eigen ervaringen als voormalig fractievoorzitter, voor lange tijd, in de Amsterdamse politiek en op de ervaringen van veel wethouders die ik spreek in het hele land. Je merkt gewoon dat daar echt zorgen zijn over de uitwerking van de wet. Ik vind het belangrijk dat we die zorgen vertalen naar actie en dat we dit laten horen in de Kamer. We hebben er ook in de onderhandelingen over gesproken dat we hier echt aanpassingen op willen doen.

De heer **Ergin** (DENK):
Tot slot. Als we het over de zorgen gaan hebben, dan kan ik een hele concrete casus in het Westland aandragen. Daar heeft een gemeente destijds, juist vanwege de wet, tien jaar lang het oprichten van een islamitische basisschool tegengehouden op louter procedurele gronden, terwijl de vraag enorm was. Kan mevrouw Rooderkerk de garantie geven dat er bij de herziening niet weer allemaal tools gaan komen voor gemeenten, waarmee om louter politieke redenen bijvoorbeeld het oprichten van een islamitische basisschool tegengehouden kan worden?

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Nou, we gaan hierover met elkaar gewoon een debat hebben en dan zullen we kijken of daar meerderheden voor zijn, dus ik vind het een beetje lastig om garanties te geven. Wat ik van belang vind, is dat we wel ruimte hebben voor nieuwe scholen, maar dat we ook echt rekening houden met wat gemeenten ons daarover zeggen. Een gemeente kan dan, als we dus inspraak zouden kunnen regelen voor gemeenten in die wet, op basis van de democratische uitkomst daar inspraak op leveren. In die zin is alles politiek. We moeten natuurlijk ook niet voorbijgaan aan onze democratische werking. In die zin verwacht ik dat, wanneer je zoiets zou opnemen in de wet, dit toch niet iets is wat de heer Ergin zou kunnen tegenstaan.

De heer **Stoffer** (SGP):
Ik sloeg eigenlijk aan op de term "monsterverbond". Ik heb daar namelijk ook wel wat monsterlijke gevoelens bij. Mevrouw Rooderkerk kent dat proces net zo goed als ik. Uiteindelijk hebben we daarin best een aantal goede dingen voor elkaar gekregen, maar om daartoe te komen … D66 heeft de eindstreep niet eens gehaald. Ik heb ook vaak gedacht "ik geef het op", want het was wel 30 of 40 keer overleggen en dan elke keer een paar minuten. Eigenlijk heb ik de volgende vraag. Mevrouw Rooderkerk heeft het over nieuwe verbonden. Ik ben benieuwd hoe mevrouw Rooderkerk het voor zich ziet om dadelijk vanuit een minderheidscoalitie tot meerderheden te komen voor de nieuwe Onderwijsbegroting. Ik bedoel dan niet deze, maar de Onderwijsbegroting die deze zomer voorbereid gaat worden en dan volgend jaar in de Kamer komt. Hoe gaan we dat met elkaar doen? Daar ben ik eigenlijk wel benieuwd naar. Ik hoop dat het in ieder geval iets anders gaat dan zoals we dat rond dat "monsterverbond" deden. Ik ben benieuwd.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Die naam is natuurlijk een beetje een geuzennaam; die hebben we ook niet zelf uitgekozen. Daarom pleit ik voor een "reuzenverbond". Ik zie voor me dat we er in de Kamer met elkaar op meerderheden uit moeten komen. Het zou dus iets zijn dat inderdaad niet in de werkkamer van de heer Wilders plaatsvindt, met allemaal overleggen, maar iets waar we het hier in het debat met elkaar over hebben. Het zou iets zijn waarover we elkaar weten we vinden als het gaat om maatregelen waarvan we allemaal zien: hiermee willen we het onderwijs echt verbeteren. Dan hebben we het natuurlijk over de zaken waar wij op inzetten in het akkoord. Ik weet dat veel partijen goed onderwijs willen. Als je kijkt naar het onderzoek naar het akkoord, zie je dat goed onderwijs zo'n beetje de allerhoogst gescoorde maatregel is onder de achterbannen van alle partijen hier. Ik heb dus goede hoop dat we ons daarvoor gaan inzetten. Ik heb ook goede hoop dat we hier een scherp debat zullen hebben over de vraag: hoe doen we dat dan? Hoe doen we dat op een goede manier, zodat het geld dat we investeren in kwaliteit en kansen echt impact heeft en zodat we deze discussie over twee jaar of over vier jaar niet weer hoeven te hebben? Mijn wens is dat we langjarig de kwaliteit van het onderwijs willen vergroten. Ik hoop daar zo veel mogelijk partijen in aan te spreken en dat samen te kunnen doen.

De heer **Stoffer** (SGP):
Grosso modo klinkt dat best aardig. Ik zie er ook best veel mogelijkheden in. Wat ik mee wil geven, is het volgende. Als hier na Prinsjesdag een begroting wordt neergelegd, en die begroting wordt gedragen door 66 Kamerleden, is het nog maar de vraag of die het gaat halen. Mijn vraag is dus: denkt D66 er ook aan om voor die tijd met elkaar te kijken waar de belangen liggen? Hele grote delen zijn, denk ik, voor een groot deel van de Kamer te dragen, maar er zitten altijd rafelranden aan een begroting waardoor je net denkt: moet ik dat ding nu gaan steunen of niet? Dus: vooraf. Ik geef de tip — het is niet eens een vraag — mee: zorg er vooral voor dat er vooraf al draagvlak is, voordat dat ding al bijna in beton is gegoten en je dat hier nog met amendementen moet verbouwen. Dat kan wellicht ook op een eerder tijdstip. Het is niet zozeer een vraag, maar misschien een beetje een zienswijze, hoe ik denk dat het zou kunnen in de toekomst.

De **voorzitter**:
Wellicht kan mevrouw Rooderkerk deze tip wel beantwoorden?

De heer **Stoffer** (SGP):
Ze zou er natuurlijk een beschouwing op kunnen geven, voorzitter. Daar sta ik voor open.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Als u mij toestaat. Veel dank voor dit advies. Dat lijkt me ook heel goed. Ik stel voor dat we binnenkort koffie gaan drinken om het erover te hebben. Ik zie dit ook als een debat

waarbij we al de eerste gedachten uitwisselen over wat er in het akkoord staat, hoewel we nog een oude begroting bespreken. Dat is onderdeel van het proces. Ik weet zeker dat de nieuwe bewindspersonen die gaan aantreden dit met die instelling gaan doen.

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):
Mevrouw Rooderkerk is trots op het terugdraaien van onderwijsbezuinigingen, maar dat is niet het geval in de zorgparagraaf. Daarin worden juist bezuinigingen toegevoegd. Het gaat onder meer om een besparing van 110 miljoen op de opleiding voor medisch specialisten en om de korting op de beschikbaarheidsbijdrage van de academische zorg. Het gaat in totaal om 220 miljoen. Dit zijn juist ook opleidingen voor medisch specialisten die voor heel veel mensen in Nederland keihard nodig zijn, zeker in de regio's. Denk aan de longarts, de oogarts, de reumatoloog en de hartchirurg. Hoe kan mevrouw Rooderkerk dan rijmen dat ze blij is met het terugdraaien van onderwijsbezuinigingen, terwijl in dit kopje zorg opleidingen juist worden gekort?

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Dit gaat inderdaad over een ander deel van de begroting. In de zorgbegroting maken we duidelijke keuzes. Die zijn erop gericht dat we zien dat dit systeem zoals het nu is niet houdbaar is, dat er een grote vergrijzing aan komt en dat het niet mogelijk is om iedereen van de juiste zorg te voorzien als we zo doorgaan. Dan moeten we ook keuzes maken die gericht zijn op de toekomst, waarbij we ervoor zorgen dat de meest kwetsbaren nog steeds de zorg krijgen die ze nodig hebben. Maar we moeten er ook voor zorgen dat de kinderen of studenten waar we het in dit debat over hebben, in de toekomst goede zorg kunnen krijgen.

Maar goed, de echte zorgwoordvoerder zit hier naast mij voor te zitten. We hebben het nu over de Onderwijsbegroting. Als ik daarnaar kijk, zie ik wel degelijk dat wij veel doen om te investeren in de opleiding van heel veel mensen, van heel veel leraren. We willen echt investeren in innovatie, ook op het gebied van de zorg. Daarnaast doen we veel voor de kansengelijkheid en de mbo-student, waarvan ik weet dat mevrouw Van der Plas zich daar altijd hard voor maakt. Dat is dus hoe ik naar deze begroting kijk.

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):
De umc's, waar nu op gekort wordt, zijn juist verantwoordelijk voor onderzoek, voor het opleiden van artsen en voor innovatie. Ik snap dat mevrouw Rooderkerk niet de D66-zorgwoordvoerder is. Ik wil er ook geen zorgdebat van maken. Maar ik vind dit gewoon niet met elkaar stroken. Ik vraag me af welke invloed D66 daarop heeft uitgeoefend. Ook dat is namelijk onderwijs. Ook dat zijn opleidingen. Die zijn heel belangrijk. We krijgen namelijk signalen dat er een tekort is aan medisch specialisten. Dat klinkt altijd een beetje als een containerbegrip, maar daarom noemde ik voorbeelden als de kinderarts, de oogarts, de reumatoloog en de hartchirurg.

De **voorzitter**:
Wat is uw vraag, mevrouw Van der Plas?

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):
Ik heb het over alle specialistische opleidingen, die we gewoon keihard nodig hebben. Mijn vraag aan mevrouw Rooderkerk is hoe hard D66 heeft gevochten om deze kortingen niet toe te passen.

De **voorzitter**:
Mevrouw Van der Plas, u gaf het zelf al aan: dit is de OCW-begroting en niet de VWS-begroting. Ik laat deze vraag nog toe. Mevrouw Rooderkerk kan daar antwoord op geven. Ik stel voor dat u daarna óf een ander onderwerp kiest óf uw interrupties opspaart.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Ik heb dus niet aan de tafel gezeten toen het deel over zorg in het akkoord besproken werd. Dat was wederom mijn collega die nu naast mij aan het voorzitten is. Wellicht is het goed om die vraag in een volgend debat te stellen. Waar ik mij voor heb ingezet binnen het onderwijs, is om ervoor te zorgen dat wij alle bezuinigingen op onderzoek en wetenschap die er zijn gedaan, echt terugdraaien en dat wij daar ook nog eens extra in investeren richting de Lissabonnorm. Op die manier willen we ervoor zorgen dat we een heel goed opgeleide kenniseconomie hebben, zowel voor de zorg alsook daarbuiten voor andere banen.

De **voorzitter**:
Voor alle mensen die thuis meekijken: ik ben vandaag uw neutrale voorzitter. Heeft u nog een vraag, mevrouw Van der Plas? Ja? Gaat uw gang.

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):
Ja, ik heb nog een vraag over het praktijkonderwijs. Mevrouw Rooderkerk had het over de brede brugklassen, waar je met alle soorten leerlingen in de klas zit en pas op latere leeftijd een keuze maakt. Maar het praktijkonderwijs heeft niet echt een specifieke verwijzing. Bij de basisschool wordt het meestal vmbo/praktijkonderwijs genoemd. Heel veel ouders kiezen niet voor het praktijkonderwijs, omdat ze dan denken: ja, dan maar liever naar het vmbo. Maar op het vmbo blijkt heel vaak dat een aantal leerlingen eigenlijk gewoon veel meer geschikt zouden zijn voor het praktijkonderwijs. Die raken in zo'n brede brugklas, in mijn beleving, ondergesneeuwd.

De **voorzitter**:
Wat is uw vraag?

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):
Ik ben benieuwd hoe mevrouw Rooderkerk daartegen aankijkt.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Dit vind ik een heel goed punt, dat ik ook veel hoor. Wat mevrouw Van der Plas beschrijft, is inderdaad een grote zorg. Tegelijkertijd denk ik dat de brede brugklas daar juist in kan helpen. Nu krijgen kinderen op 11-jarige leeftijd een advies, wat vaak heel vroeg is, waarna ze al meteen de keuze moet maken naar wat voor soort school zij gaan. We hebben ook nog eens de opdracht gekregen om dat kansrijk

te doen en dus per se naar boven bij te stellen, alsof een hoger niveau altijd beter zou zijn. Dat willen we dus terugdraaien. Wat ons betreft moet je gewoon naar het niveau gaan dat bij je past en waar je je talenten kan ontwikkelen. Daar moeten we naartoe. Ik ben het er dus helemaal mee eens dat dit een zorg is, dus mocht mevrouw Van der Plas hierover een motie overwegen in te dienen, dan zie ik die ook graag tegemoet. Ook in het eerdere debat hebben we hier aandacht voor gevraagd.

Mevrouw **Moorman** (GroenLinks-PvdA):
Voorzitter, voordat u gaat zeggen dat dit mijn vijfde interruptie is: ik realiseer mij dat dit mijn vijfde interruptie is, maar het is natuurlijk vooral interessant om vragen te stellen aan de zogenoemde onderwijspartij. Daarom beloof ik u dat ik later in het debat wat minder vaak bij de interruptiemicrofoon zal staan. Ik hoop dat u mij nu nog wat ruimte geeft. Ik wil namelijk een vraag stellen aan mevrouw Rooderkerk over onderwijshuisvesting. D66 had daar een groot punt van gemaakt in zijn verkiezingsprogramma. Dat was terecht, want er is een enorme achterstalligheid op onderwijshuisvesting; inmiddels 930 miljoen, zo is berekend. Helaas zie ik dit in de berekeningen en tabellen helemaal niet meer terug. Betekent dat dat onderwijshuisvesting niet meer de aandacht heeft die het wel zou moeten krijgen van D66?

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Het klopt dat wij het heel erg van belang vinden dat we ook wat doen aan de onderwijshuisvesting. We hebben daar ook eerder het debat over gevoerd. Toen gaf mevrouw Moorman aan dat ook van belang te vinden, maar dat zag ik tot mijn verbazing niet terug in de tabellen van het verkiezingsprogramma van GroenLinks-PvdA. Wij waren eigenlijk de enige partij die er in haar verkiezingsprogramma geld voor had opgenomen. Dat zegt misschien ook wat over de manier waarop wij aan tafel hebben gezeten bij het akkoord. Wij vinden dit een belangrijk punt. Ik ben er blij mee dat er in het akkoord echt plannen zijn opgenomen hiervoor. Wij willen dus daadwerkelijk aan de slag gaan met het verbeteren en verduurzamen van schoolgebouwen, die soms 50 jaar oud zijn. Wij willen dit gezamenlijk doen, met meer regie vanuit het kabinet, zodat niet elke gemeente en elke school dit zelf moet gaan regelen. Als zij dit zelf moeten regelen, gebeurt het niet, want in de begroting zijn er ook allemaal andere vraagstukken. We moeten het centraal doen en er een plan voor maken. Daarnaast hebben we het geld van het Groeifonds dat over is. We willen ook inzetten op meer publiek-private samenwerking, omdat we zien dat dat bijvoorbeeld in België goed werkt. Voor dit soort grote renovaties of investeringen in schoolgebouwen moet geld uit de private sector of van investeringsmaatschappijen vrijgemaakt worden zodat het op die manier aangepakt kan worden. Wat ons betreft is er dus niks wat ons tegenhoudt om hier nu mee aan de slag te gaan.

De **voorzitter**:
Dank u wel. U wilt uw laatste interruptie besteden, mevrouw Moorman? Ga uw gang.

Mevrouw **Moorman** (GroenLinks-PvdA):
Bedankt voor deze jij-bak. Dit vind ik nou niet helemaal de uitgestoken hand die ik van D66 had gehoopt te krijgen. Het lost in ieder geval het probleem niet op. Het Groeifonds hadden we al. Ook dat heeft tot nu toe niet tot een oplossing geleid. Ik zou dus toch een iets diepere analyse van D66 willen over hoe we dan de problemen in de onderwijshuisvesting gaan oplossen.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Zo was het niet bedoeld. Het is gewoon een feitelijke constatering, net zoals mevrouw Moorman die deed ten aanzien van onze begroting. Ik hoop vooral dat we de energie die bij onze partijen zit, en hopelijk bij meer partijen in deze Kamer, om echt aan de slag te gaan voor de schoolgebouwen, gaan bundelen en we ons er samen voor gaan inzetten. Ik weet namelijk dat er heel veel wethouders, gemeentes en vooral schoolleiders zijn die hier echt om zitten te smachten. Dat weet mevrouw Moorman ook. Ik had vorige week nog een scholier die een dagje meeliep. Zij vertelde dat zij nu met 17 à 18 graden op school zit. Dat is toch wel heel ernstig en ook heel slecht voor de leerprestaties van kinderen. Volgens mij hebben we in het akkoord nu een duidelijke richting staan. Laten we samen kijken wat we daar nog meer voor kunnen doen. Ik zie daarnaar uit.

De **voorzitter**:
Dank u wel. De heer Boomsma heeft nog een vraag. Ga uw gang.

De heer **Boomsma** (JA21):
Ik ben toch ook wel benieuwd naar de visie van D66 op de positie van het Nederlands als academische taal. Ik hoor mevrouw Rooderkerk namelijk veel over kenniseconomie, maar onderwijs gaat natuurlijk ook over cultuuroverdracht. Met name onze taal is daarin belangrijk. Wat dat betreft zie ik in het coalitieakkoord heel weinig. Er staat alleen maar dat de taaltoets helemaal uit de Wet internationalisering in balans moet worden gehaald. Hoe ziet D66 dat nou voor zich? Delen zij überhaupt de zorgen over de positie van het Nederlands als academische taal, of is het voor D66 überhaupt niet belangrijk?

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Wat wij vinden en ook altijd hebben gezegd, is dit. Het vorige kabinet zette zich er sterk voor in om maar alle Engelstalige opleidingen te stoppen. Die wens delen wij niet. Wij zien dat wij in dit land internationale studenten nodig hebben die hiernaartoe komen om te werken in sectoren waar wij tekorten hebben, bijvoorbeeld. Denk aan techniek of aan AI en de enorme vlucht die dat neemt. Daar hebben we gewoon mensen voor nodig. De heer Wennink zegt dat ook. Zo kijken wij daarnaar. Wij vinden het van belang dat we ook die studenten een kans geven. De balans, waar de heer Boomsma naar vraagt, zie ik ook. Wij vinden het van belang dat wij de — het is een Engels woord — stayrate, de verblijfsratio van studenten vergroten, dus dat wij bevorderen dat ze daadwerkelijk hier een baan vinden. Ook vinden wij het van belang dat studies daar zelf meer regie op kunnen voeren.

Daarover staat in het akkoord dat het mogelijk is om hierover bestuurlijke afspraken te maken met instellingen. Dat willen we ook gaan doen. Ook denken we aan de mogelijkheid tot numerus fixus als studies zelf zeggen dat ze willen dat er een andere balans tussen studenten ontstaat. Ook is

een noodfixus mogelijk, mocht er heel veel toestroom zijn. Ik vind dat we daarmee een uitgebalanceerd pakket hebben. Aan de ene kant kijken wij van D66 anders naar internationaal talent. Wij vinden dat wij dat wel degelijk nodig hebben. Wij vinden echter ook dat als instellingen het gevoel hebben geen controle te hebben, wij de regie moeten teruggeven.

De heer **Boomsma** (JA21):
Als het gaat om die zogenaamde stayrate, denk ik dat het belangrijk is dat mensen gewoon Nederlands leren. Dan zijn ze ook eerder geneigd om langer te blijven. Maar mevrouw Rooderkerk legt het nu helemaal bij de instellingen zelf. In het coalitieakkoord lees ik zoiets als "waar nodig kunnen we kijken naar een numerus fixus", maar wanneer is dat dan nodig? Vindt D66 dat we helemaal geen barrières hoeven op te werpen, dat we dit volledig aan de instellingen kunnen overlaten, dat als het aantal opleidingen dat nu volledig of grotendeels in het Engels is steeds verder toeneemt, we dat allemaal maar moeten laten gebeuren?

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Nee, dat vind ik niet. In het akkoord staat dat het een oproep is om er uiteindelijk afspraken over te maken. Het punt is alleen dat het heel erg verschilt per regio wat je daar wenselijk kan vinden. Als je met je opleiding net aan de grens met België zit, is het wellicht logischer dat er ook meer studenten vanuit dat land naar jouw opleiding toe komen. Zo kan het heel anders liggen op een hele andere plek in het land. Het lijkt ons belangrijk om daar wel afspraken over te maken; zo hebben we het ook opgenomen. Wij vragen de nieuwe bewindspersonen om dat te gaan doen. Dat is eigenlijk het antwoord dat ik daarop kan geven.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Dank u voor uw bijdrage. Dan gaan wij nu naar de heer Kisteman luisteren, die spreekt namens de fractie van de VVD. Na de bijdrage van de VVD gaan wij lunchen, dus het is aan u allen hoe snel wij daaraan beginnen. Dat betekent ook dat wij met de afterlunchdip beginnen als mijn gewaardeerde collega mevrouw Moorman spreekt, dus ik zou ook nog even een frisse neus halen tijdens de lunch. Dat helpt ons allen in de aanwezigheid. Meneer Kisteman, gaat uw gang.

De heer **Kisteman** (VVD):
Voorzitter. Ik wil beginnen met een dankwoord aan de bewindspersonen van het huidige kabinet. Jullie zijn later begonnen, hebben zich volledig ingezet en veel gedaan voor het onderwijs en hebben veel werkbezoeken afgelegd. In het geval van mijzelf heb ik met de heer Becking veel goede en leuke debatten gehad. Nogmaals dank. Dit is jullie laatste debat, hoewel donderdag nog de tweede termijn is. Fijn dat jullie je hebben ingezet voor het onderwijs. Dank daarvoor.

In mijn eigen bijdrage richt ik mij op het primair en voortgezet onderwijs. Mijn collega Rajkowski zal straks ingaan op het mbo, hbo en wo. Mochten daar vragen over zijn, adviseer ik de Kamerleden, de collega's, om die aan haar te stellen en niet aan mij. Dat scheelt je weer een interruptie, zal ik maar zeggen, mevrouw Moorman.

Goed leren lezen, rekenen en schrijven, burgerschap en digitale vaardigheden: het is de basis die we elk kind gunnen. Het maakt daarbij niet uit of je later praktisch of theoretisch wordt opgeleid. Ook als je met je handen werkt, moet je goed kunnen lezen en heb je digitale vaardigheden nodig. Het is daarom belangrijk dat onderwijs kwalitatief goed is en aansluit bij de talenten en vaardigheden van kinderen. Maar niet ieder kind ontwikkelt zich langs hetzelfde pad. Soms wordt een leerling, zo hebben we net ook in de maidenspeech gehoord, … Daarmee trouwens gefeliciteerd! Dat vergeet ik helemaal: gefeliciteerd met uw maidenspeech. Soms wordt een leerling of onvoldoende uitgedaagd of soms juist overvraagd. Soms is een leerling in groep 8 toe aan een volgende stap, soms blijkt na de havo dat het mbo beter past dan het hbo. Dat gebeurt en dat moet ook kunnen, maar daar wringt het. Ons onderwijssysteem is hier onvoldoende op ingericht.

Scholen worden zelfs gestraft als leerlingen een niveau lager instromen. Dat is precies de verkeerde prikkel. Wat mijn fractie betreft krijgt ieder kind zo veel mogelijk op zijn eigen niveau les, met ruimte om zichzelf optimaal te ontwikkelen. Daarbij pushen we niet automatisch hoger, maar waarderen we ieder kind en iedere student op zijn eigen niveau en mogelijkheden. Het Onderwijsresultatenmodel staat dit echter in de weg. Dat model registreert afstroom en uitstroom naar het mbo in plaats van het hbo als negatief. Zodra het maximum is bereikt, ontstaat de prikkel voor scholen om afstroom te voorkomen, terwijl opstromen juist wordt beloond. Scholen met veel vmbo-instroom scoren daarom makkelijker hoger dan het gymnasium; daar is opstroom niet mogelijk. Ook gymnasia met een tussenjaar voor hoogbegaafde leerlingen lopen tegen problemen aan omdat deze leerlingen formeel langer over hun schooltijd in het vo doen.

Daarbovenop komt het risicomodel van de inspectie. Scholen met veel leerlingen van lageropgeleide ouders krijgen vaker bezoek, terwijl scholen met mogelijk slechtere prestaties minder vaak worden gecontroleerd. Dat voelt soms op z'n minst vreemd. In 2027 wordt het toezichtkader Onderwijsresultatenmodel opnieuw vastgesteld. Diverse brieven wijzen er echter op dat er weinig gaat veranderen. Scholen overwegen nu te stoppen met overbruggingsklassen voor hoogbegaafde kinderen, leerlingen krijgen het advies toch naar het hbo te gaan in plaats van het mbo en scholen worden terughoudend in het opnemen van later ingestroomde gevluchte leerlingen omdat trage doorstroom direct wordt afgestraft. Dit zijn perverse prikkels. Die moeten uit het onderwijs. Ieder kind moet het onderwijs krijgen dat hij of zij verdient en niet het slachtoffer worden van dit soort systeemprikkels.

Uit een recent gesprek dat deze commissie voerde met de onderwijsinspectie, blijkt dat de inspectie tal van uitzonderingen maakt en dat het wel meevalt. Maar als je een systeem overeind moet houden met uitzonderingen, dan klopt het systeem gewoon niet. Graag een reactie van deze staatssecretaris. Hoe kijkt hij naar al deze signalen? Mijn fractie vindt het belangrijk dat leerlingen makkelijker moeten kunnen bewegen tussen diverse niveaus. Het risicomodel geeft aparte prikkels. Scholen zouden toch allemaal dezelfde kans op een bezoek moeten hebben? Het moet toch niet zo zijn dat de ene school meer kans op heeft dan de andere? Hoe kijkt de staatssecretaris hiernaar?

Voorzitter. Dan over de subsidies die het ministerie verstrekt. Jaarlijks geven we ruim 4 miljoen euro uit aan instellingssubsidies voor belangenorganisaties zoals het LAKS, Ouders & Onderwijs en Stem van de vso-leerling. We financieren daarmee feitelijk onze eigen lobby. Waarom krijgen deze organisaties wel subsidie en andere ouder- of belangenverenigingen niet? Zij vragen contributie van hun leden om hun hoofd boven water te houden en te kunnen lobbyen. Hoe kijkt de staatssecretaris hiernaar? Waarom gaat dit geld niet naar het onderwijs zelf, zodat kinderen bijvoorbeeld beter leren lezen en rekenen, in plaats van naar partijen die ons op dinsdag een petitie komen overhandigen? Kan de staatssecretaris toelichten hoe dit systeem is ontstaan? Waarom is er juist voor deze partijen gekozen? En vindt hij het zelf ook niet ietwat merkwaardig dat wij dit zo organiseren?

Voorzitter, afrondend. Het techniekonderwijs. In het primair en voortgezet onderwijs moet ieder kind de kans krijgen om interesse in en talent voor techniek te ontdekken. De arbeidsmarkt van nu en morgen vraagt daar simpelweg om. Wat mijn fractie betreft vraagt dat om structurele aandacht voor techniek. Dat moet niet afhankelijk zijn van tijdelijke projecten of subsidies, maar moet een volwaardig onderdeel van het onderwijsaanbod worden. Mijn vraag aan de staatssecretaris is dan ook hoe techniekonderwijs een vaste plek kan krijgen in het primair en voortgezet onderwijs. Hoe enthousiasmeren we leerlingen zonder hun keuzevrijheid te beperken? Zijn er kansen om techniekonderwijs minder subsidiegedreven en meer structureel te organiseren?

Voorzitter. Ik noemde het al even: wat mijn fractie betreft moeten we echt keuzes maken in hoe we onze toekomstige generaties gaan opleiden. Ik geef daarvoor graag het woord aan mijn collega Rajkowski.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Dan gaan we nu luisteren naar mevrouw Rajkowski, die ook spreekt namens de fractie van de VVD.

Mevrouw **Rajkowski** (VVD):
Dank. Ook ik wil beide bewindspersonen danken. Ik heb vooral met de heer Moes te maken gehad. Zeker over het mbo hebben wij veel mooie debatten met elkaar kunnen voeren. Dus dank daarvoor.

Voorzitter. Ons mbo, hbo en wetenschappelijk onderwijs bruisen van de gouden handen en knappe koppen. Het is geen slogan, maar zij zijn de motor van Nederland: van de vakmensen die onze huizen bouwen en ons stroomnet versterken tot de denkers en doeners die ervoor zorgen dat we blijven innoveren. Laat ik daar namens de VVD heel helder over zijn: wij geloven in de kracht en kunde van ons mbo, niet als tweede keuze, maar als een trots en volwaardig eindstation. Het is een route naar vakmanschap, vrijheid en een sterke economie. Tegelijkertijd geldt: vertrouwen in instellingen en studenten hoort bij een liberale samenleving. Wij willen geen overheid die elk curriculum dichttimmert of elke studie dicteert, maar vertrouwen is ook niet hetzelfde als wegkijken.

Als de tekorten oplopen in het mbo en de demografie kantelt, dan is het ook de plicht van de politiek om richting te geven, niet met symboolpolitiek, maar met keuzes die werken. Dus ja, wat ons betreft moeten we opleidingen in tekortsectoren als de bouw, de techniek en de zorg aantrekkelijker maken met betere loopbaanperspectieven, stevige stage- en leerplekgaranties en echte waardering voor het vakmanschap. Het onderwijs is natuurlijk allereerst een plek voor zelfontwikkeling en emancipatie. Tegelijkertijd vragen schaarse middelen ook om scherpe keuzes. Voor ons is macrodoelmatigheid dan ook geen vies woord. Het is de vraag hoe we ons onderwijsaanbod zodanig inrichten dat studenten en de samenleving verder worden gebracht. Daarom willen wij dit debat volwassen met elkaar voeren: niet verzanden in randzaken, maar zorgen dat het mbo daadwerkelijk hoogwaardig, wendbaar en toekomstgericht blijft.

Er komt volgens het nieuwe coalitieakkoord een talentstrategie waarbij er meer gestuurd gaat worden op studiekeuze. Daar zullen we in volgende debatten verder over doorgaan. Afgelopen maandag sprak ik tijdens een mbo-event met docenten, studenten, bestuurders en het bedrijfsleven over het doorbreken van taboes. Ik noem bijvoorbeeld dat hoger beter zou zijn, terwijl onze samenleving drijft op het mbo, en ook het taboe op financiële prikkels, zoals een lager collegegeld voor tekortsectoren of een bonus zodra er een diploma wordt behaald in tekortsectoren. Ik hoor graag van de minister hoe hij tegen dit soort prikkels aankijkt. Zouden die kunnen helpen om tekortsectoren aantrekkelijker te maken?

Voorzitter. Ik ben ook trots dat we in het coalitieakkoord een aantal concrete stappen zetten om de waardering voor en stabiliteit van het mbo waar te maken. We zorgen voor een stabiele en voorspelbare financiering voor mbo en hbo, we versterken de samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven et cetera et cetera. We gaan ook inzetten op bevoegde leraren voor de klas. Ik noem ook een persoonlijk wapenfeit van mijzelf: de mogelijkheid voor mbo'ers om een bestuursjaar te kunnen doen, net als hbo'ers en wo'ers. Daar ben ik erg trots op.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Een vraag over de prikkels voor tekortsectoren. Ik begrijp dat dat budgetneutraal moet. Wanneer je de collegegelden verlaagt voor de bouw en de zorg, zou dat betekenen dat je het collegegeld op andere plekken in het onderwijs moet verhogen. Voor welke sectoren, welke banen, wil mevrouw Rajkowski dan de collegegelden verhogen?

Mevrouw **Rajkowski** (VVD):
Dat kan, maar het hoeft niet. Ik heb het mbo-event dat ik afgelopen maandag organiseerde expres georganiseerd bij het MAKE Center. Dat hoort bij de Tech Campus van het roc in Nieuwegein. Daar zie je dat bedrijfsleven en onderwijs samenwerken via fondsen waarin ook het bedrijfsleven geld investeert, om ervoor te kunnen zorgen dat het onderwijs veel beter aansluit op de arbeidsmarkt. Ik denk dat als we iets verder durven te kijken dan hoe we misschien gewend zijn om onderwijs te geven en te financieren, dat ook tot de mogelijkheden behoort. Ook het bedrijfsleven heeft hier natuurlijk voordeel van. Als ik dan toch nog even dat MAKE Center in het zonnetje mag zetten: het is extra mooi om te zien dat doordat het bedrijfsleven en onderwijs daar zo intensief samenwerken, bedrijven de nieuwste machines aan de onderwijsinstellingen geven, zodat leer-

lingen op het moment dat ze daar les krijgen ook met die nieuwste machines kunnen gaan werken. Ik zie dus alleen maar win-win. Ik ben benieuwd of dit, als je kijkt naar wetenschappelijk onderzoek naar wat wel en wat niet werkt, een van de taboes is die we moeten doorbreken om daadwerkelijk wat te gaan veranderen.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Ik hoorde mevrouw Rajkowski zeggen dat we daar geen extra geld bij doen. Dat is er ook niet. Zij verwijst naar voorbeelden van bedrijven — die kennen we al; die bestaan al — die bijvoorbeeld een opleiding een 3D-printer geven, zodat studenten die kennis hebben, daarmee kunnen werken en vervolgens bij een bedrijf aan de slag kunnen. Maar dat is er al, dus wat voor nieuws stelt mevrouw Rajkowski voor?

Mevrouw **Rajkowski** (VVD):
Dat is er, maar als ze een machine geven die bijvoorbeeld vijf jaar oud is ... In sommige sectoren gaat de ontwikkeling zo hard dat je dan wel een machine hebt om mee te werken, maar dan is dat niet de machine waar op dit moment op de werkvloer mee gewerkt wordt. Ik weet dat er verschillende vormen van samenwerkingen zijn. Ik constateer in mijn spreektekst dat we al heel veel met elkaar hebben gedaan. We zijn al meer gaan inzetten op voorlichting over tekortsectoren, want met heel veel mbo-diploma's kan je tegenwoordig een hoger salaris verdienen dan met een hbo-diploma. Toch lukt het nog niet. Nog niet alle studenten weten wat het betekent om voor een techniekopleiding te kiezen in plaats van voor een andere. Ik denk dat we op heel veel vlakken al heel veel met elkaar doen. We constateren al jaren dat het mbo niet als volwaardig eindstation wordt gezien. We constateren al jaren dat de demografie kantelt en dat we echt een probleem hebben als we te weinig mbo'ers hebben met een diploma voor een tekortsector. Toch gebeurt er niks. Waar ik naar op zoek ben, is welke heilige huisjes wij met elkaar bespreekbaar moeten maken, zodat wij daarna als Kamer geïnformeerd kunnen besluiten of wij die heilige huisjes daadwerkelijk willen gaan doorbreken en gaan invoeren. Het gaat bijvoorbeeld om een lager collegegeld voor opleidingen voor tekortsectoren of misschien een bonus op het moment dat je het diploma haalt. Dat zijn een paar van die heilige huisjes die ik graag bij dezen omtrap. Ik hoop dat de andere partijen … Het mogen ook andere voorbeelden zijn. Daag mij ook maar uit. Er zijn misschien ook heilige huisjes die wij niet durven te doorbreken. Ik denk dat we alles op tafel moeten leggen als we daadwerkelijk wat willen gaan doen.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Ik ben altijd voor het omverwerpen van heilige huisjes. Alleen, dit voelt toch een beetje als een wild plan van de VVD. Er is geen geld om het collegegeld te verlagen, dus wat blijft daar dan van over? Op de andere maatregelen die worden genoemd, zetten we al in. Ik concludeer toch dat dit meer een wild plan is dan dat we hier daadwerkelijk iets mee kunnen doen.

Mevrouw **Rajkowski** (VVD):
Of daar geen geld voor is, dat is geen conclusie die ik trek, want het is nog niet uitgezocht wie dat gaat betalen, hoeveel het kost, of het vanuit de overheid budgetneutraal kan of niet. Hier is nog helemaal geen uitgebreid onderzoek naar gedaan, dus ik wacht dat onderzoek eerst af zodat ik op basis van feiten uit dat onderzoek een besluit kan nemen.

Mevrouw **Tseggai** (GroenLinks-PvdA):
Even over die heilige huisjes. Ik zou er even twee willen noemen en ga beginnen met het eerste. Mevrouw Rajkowski concludeert terecht dat we het er al jaren over hebben dat het mbo niet voldoende gewaardeerd wordt. Maar als overheid geven wijzelf ook niet het goede voorbeeld. In alle regelingen die wij voor studenten hebben, zitten er heel veel ongelijkheden tussen mbo-, hbo- en wo-studenten. Ik zal daar straks in mijn inbreng ook nog even op terugkomen. Daar zie ik niks over in het nieuwe coalitieakkoord. Vindt mevrouw Rajkowski dat geen gemiste kans?

Mevrouw **Rajkowski** (VVD):
Ik zou het inderdaad een gemiste kans vinden als het er niet in zou staan, maar ik lees in het nieuwe coalitieakkoord: "Mbo-studenten krijgen gelijke toegang tot voorzieningen zoals huisvesting, sport en cultuur en tot mogelijkheden zoals een bestuursjaar bij een vereniging. Stagediscriminatie wordt actief bestreden." We gaan naast het wetenschappelijk onderzoek en onderzoek op hbo en wo ook inzetten op praktijkgericht onderzoek. En: "We gaan door met het pact Opleiden voor de arbeidsmarkt van de toekomst." En we willen ook bevoegde leraren in het mbo. Nou, ik kan zo nog een heel rijtje opnoemen. Ik ben eigenlijk best wel trots op wat er over het mbo in het coalitieakkoord staat.

Mevrouw **Tseggai** (GroenLinks-PvdA):
Ja, die paragraaf heb ik natuurlijk ook gelezen, maar waar ik op doel zijn de financiële regelingen die de minister recent nog eens op een rijtje heeft gezet in een brief richting de Kamer. Het zou dan ongeveer een paar honderd miljoen kosten om het recht te trekken tussen mbo-, hbo- en wo-studenten. Die keiharde knaak, zou ik even willen zeggen, zie ik niet in het coalitieakkoord staan voor de mbo-studenten. Dus nogmaals, wat voor voorbeeld geven we dan zelf als overheid?

Mevrouw **Rajkowski** (VVD):
Ik denk dat het goed is dat we volgens mij als Kamer hebben geconstateerd dat de financiering niet meer voldoet aan deze tijd en dat, als het gaat om mbo maar ook hbo en wo, onderwijsinstellingen daar ook onder lijden. Daar moet de Kamer nog een keuze over maken. Maar wij zullen in het debat richting de zomer — volgens hebben we dan namelijk weer een mbo-debat — de laatste informatie krijgen over wat er dan nog verder is uitgezocht. U vindt mij aan uw zijde over dat wij daar iets in moeten gaan veranderen. Op dit moment krijgen onderwijsinstellingen geld voor het aantal studenten, en het aantal studenten daalt. Tja, dan hebben onderwijsinstellingen — plat gezegd — gewoon een probleem. Dat kunnen we ons mbo niet aandoen. Juist in de regio hebben we deze vakscholen nodig.

De **voorzitter**:
Afrondend op dit punt.

Mevrouw **Tseggai** (GroenLinks-PvdA):

Nogmaals, het gaat mij om de financiële regelingen waar studenten aanspraak op kunnen maken, niet die waar onderwijsinstellingen aanspraak op kunnen maken. En ik ben ook enthousiast over de veranderende financiering en bekostiging van het mbo, maar het gaat mij om regelingen als studiefinanciering, studiebeurzen et cetera. Daarvan heeft de minister gezegd dat het zo veel geld kost om dat recht te trekken, en dat geld zie ik niet in het coalitieakkoord.

Mevrouw **Rajkowski** (VVD):
Dan wacht ik even af waar de volgende minister mee komt. Maar volgens mij hebben we ook in het coalitieakkoord een aantal van dit soort dingen staan, waaronder volgens mij bijvoorbeeld dat er nu al, door deze minister, wordt gewerkt aan een voorstel voor het wettelijk verplicht maken van stagevergoedingen. Ik zie de toekomst dus eigenlijk wat hoopvoller tegemoet.

De **voorzitter**:
Vervolgt u uw betoog.

Mevrouw **Rajkowski** (VVD):
Ja, dank u wel, voorzitter. Dan ben ik bij het onderdeel fysieke en sociale veiligheid. Ik wil het daarbij hebben over hospiteren en over antisemitisme. Studeren is voor veel jongeren een periode van vrijheid, vriendschappen maken, vorming, jezelf ontdekken. Je ontdekt jezelf, je wereld wordt groter, je legt de basis voor de toekomst. Maar het is ook een hele kwetsbare periode. Het aantal studenten dat worstelt met stress, prestatiedruk of eenzaamheid, of middelen gebruikt, is zeer zorgelijk. Een van de positieve invloedfactoren kan zijn het hebben van fijne, veilige en gezellige studentenwoningen. Maar steeds meer gemeenten bouwen helaas studio's in plaats van studentenwoningen, en zelfs het kunnen kiezen met wie je gaat samenwonen, bijvoorbeeld middels hospiteren, staat onder druk in steeds meer steden, terwijl juist een fijn en veilig thuis directe invloed heeft op je veiligheidsgevoel. Woningcorporaties schermen met nationale wetgeving die hen zal verplichten om de mogelijkheid tot hospiteren af te schaffen, bijvoorbeeld in Leiden. Maar uit de beantwoording op mijn schriftelijke vragen aan het kabinet blijkt daar niets van te kloppen. Is deze minister het met de VVD eens dat het belangrijk is voor het welzijn van studenten en het behoud van de studentencultuur dat het mogelijk moet blijven om te kiezen met wie je in één huis woont?

Mevrouw **Tseggai** (GroenLinks-PvdA):
In het kader van het debatje dat we net hadden, wringt hier voor mij toch een beetje de laars. Mevrouw Rajkowski las net heel trots een passage uit het coalitieakkoord voor waaruit blijkt dat mbo-studenten gelijke toegang krijgen tot huisvesting. Dit is nou een maatregel die daarbij helpt. We zien dat heel veel studentenhuizen die aan hospiteren doen, adverteren met een advertentie met "alleen hbo'ers en wo'ers". Ik vind dit toch een beetje een tegenstrijdigheid in het betoog van mevrouw Rajkowski.

Mevrouw **Rajkowski** (VVD):
We moeten ervan af dat studentenhuizen op dit moment alleen beschikbaar zijn voor hbo'ers en wo'ers, maar hospiteren betekent niet dat mbo'ers nooit gekozen zullen worden in een huis. Ik vind het ook helemaal niet erg als een woningcorporatie of een studentenstad besluit: hospiteren werkt misschien voor een aantal huizen, maar niet voor allemaal. Dat vind ik prima, zolang het maar blijft bestaan. Stel dat je in een huis met alleen maar meiden woont. Dan wil je graag kunnen kiezen wie erbij komt, ook voor je eigen veiligheidsgevoel. Misschien wil je er dan juist nog een meid bij hebben, en niet een jongen. Daar sta ik honderd procent achter. In zo'n huis ga je naar de wc, ga je naar de badkamer, slaap je en woon je samen. Dat heeft gewoon impact. Ik vind het niet meer dan logisch dat de mogelijkheid er moet blijven dat sommige huizen, misschien niet allemaal, hospiteren in stand houden, zodat ze iemand kunnen kiezen.

Mevrouw **Tseggai** (GroenLinks-PvdA):
Maar voor het kiezen van bijvoorbeeld een vrouwelijke medehuurder heb je niet per se het hospiteren nodig, toch? Dat kan ook de huisbaas gewoon doen. Hospiteren gebeurt heel vaak op basis van verenigingsstructuren, maar bij die verenigingen zijn mbo-studenten niet welkom. Ik zie hier dus nog steeds een tegenstrijdigheid. Ik ken, eerlijk gezegd, weinig studentenhuizen die werken met hospiteren en waar heel veel mbo'ers wonen.

Mevrouw **Rajkowski** (VVD):
Ik heb in een studentenhuis gewoond dat werkte met hospiteren, maar niet op basis van een vereniging. Wij zaten met tien verschillende mensen in een huis. De een was lid van een vereniging, de ander van een andere vereniging en weer een ander van geen vereniging. We hadden ook verschillende opleidingen en achtergronden. Volgens mij zijn er dus legio voorbeelden dat het echt niet zo hoeft te zijn. Het is mijn bedoeling dat dát hospiteren in stand kan blijven. Op basis van hospiteren kozen wij namelijk. Anders kiest de woningcorporatie wie er bij jou in huis komt wonen. Dat zou ik echt heel raar vinden.

De **voorzitter**:
Afrondend, mevrouw Tseggai. Het wordt ook uw laatste interruptie.

Mevrouw **Tseggai** (GroenLinks-PvdA):
Afrondend. Stel dus dat ik zou pleiten voor bijvoorbeeld een verbod op discriminatie op basis van opleiding bij huisvesting, vind ik mevrouw Rajkowski dan aan mijn zijde?

Mevrouw **Rajkowski** (VVD):
Zeker.

Mevrouw **Tseggai** (GroenLinks-PvdA):
Oké.

De **voorzitter**:
Vervolgt u uw betoog.

Mevrouw **Rajkowski** (VVD):
Mijn laatste kopje gaat over antisemitisme. Onderwijsinstellingen krijgen op verschillende manieren te maken met

onveiligheid. Dat kan gaan om kennisveiligheid, maar ook om fysieke en sociale veiligheid. Als mensen op onderwijsinstellingen niet vrij zijn, kunnen zij niet leren of vrij onderzoek doen. Recent kwam de Taskforce Antisemitismebestrijding met een zorgwekkend rapport over antisemitisme op onze onderwijsinstellingen. Ik heb al vaker moties ingediend waarin staat dat er meer aandacht moet zijn voor de fysieke en sociale zekerheid in brede zin.

Er zijn natuurlijk andere vormen van discriminatie en andere vormen van onveiligheid waar we ons tegen moeten weren, maar ik heb toch de volgende vragen. Daar laat ik nog even van afhangen wat ik morgen eventueel wel of niet met een motie doe. Wat gebeurt er bij uit de hand gelopen protesten, bijvoorbeeld bij huisvredebreuk? Worden dan de namen van studenten die strafbare feiten plegen door de politie gedeeld met onderwijsinstellingen? Zo nee, waarom niet? Is daar een wettelijke belemmering voor? Zo ja, in hoeveel gevallen is er door onderwijsinstellingen daarna geacteerd op deze studenten, bijvoorbeeld door ze te schorsen of te royeren?

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel voor uw bijdrage. Er is aanleiding tot nog één interruptie, dus wilt u teruglopen naar het spreekgestoelte? Bewegen is gezond.

Mevrouw **Abdi** (GroenLinks-PvdA):
Mevrouw Rajkowski ging iets te snel voor mij. Ik had een vraag over een heel ander thema, namelijk de Oekraïense studenten. Ik ken mevrouw Rajkowski als iemand die heel erg staat voor de vrijheid. Het werd laatst ook door uw collega Yeşilgöz benadrukt in de Kerdijklezing: iedereen moet de vrijheid hebben om zijn of haar leven vorm te geven. Dat is ontzettend moeilijk voor heel veel Oekraïense studenten. Ik ben blij dat de aanstaande coalitie dit wil gaan regelen vanaf september, maar het dreigt nu wel een verloren generatie te worden. Ik ben benieuwd wat mevrouw Rajkowski tegen hen wil zeggen. Hoe gaan we dit voor hen regelen?

Mevrouw **Rajkowski** (VVD):
Ik heb het amendement — het was volgens mij een amendement — van uw hand gezien hierover en daar heb ik nog geen oordeel over. Ik ben het er dus inhoudelijk mee eens, maar er zit wel een budgetschuif in, dus dat moeten we gewoon nog even afstemmen, is het eerlijke antwoord.

Mevrouw **Abdi** (GroenLinks-PvdA):
Nee, dat klopt; dank. Misschien nog iets breder. Ik zag namelijk het voornemen om het vanaf 2027 te regelen, maar die groep is veel groter, zeker als de status gaat veranderen. Dat weet mevrouw Rajkowski, ook woordvoerder Asiel, natuurlijk heel goed. Instellingen hebben de zorg dat als dit uiteindelijk drukt op de begroting van OCW, dit dan uiteindelijk ook een korting, een indirecte bezuiniging, op die instellingen zelf is.

De **voorzitter**:
En uw vraag?

Mevrouw **Abdi** (GroenLinks-PvdA):
Ik ben benieuwd hoe u dat ziet.

Mevrouw **Rajkowski** (VVD):
Die zorg heb ik niet, maar laten we deze vraag dan ook meteen aan de bewindspersoon stellen. Als die zorg er is, dan hoor ik dat graag snel, want dan kunnen we nadenken over wat we daarmee willen doen.

De **voorzitter**:
Dan ga ik u nogmaals bedanken, mevrouw Rajkowski.

Mevrouw **Rajkowski** (VVD):
Dank u wel.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

De **voorzitter**:
Dan ga ik nu schorsen voor de lunch. Dat doe ik voor drie kwartier. Haal vooral ook, zeg ik voor mevrouw Moorman, een frisse neus!

De vergadering wordt van 12.40 uur tot 13.26 uur geschorst.